

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլ. Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлиς, Редакция „Мшакъ“. Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“. Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ. Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

ՀԱՅԿԵԱՌԹԻ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

«ՄՇԱԿ» ԼՐԱԳԻՐԸ

Ապրիլի 1-ից մինչև տարվայ վերջը կարժենայ Ութ ռուբլի:

Դիմել Тифлиς, редакция „Мшакъ“.

Այն անձինք, որոնք վճարել են մինչև ապրիլի 1-ը և ցանկանում են շարունակել լրագիր ստանալը, թող հոգ տանեն վաղորօք յայտնելու այդ մասին խմբագրութեանը, որպէս զի լրագրի առաքումը չընդհատվի:

Ապաւիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Իրագործութեան պահանջը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հասարակական հարցեր. Նամակ Կարսից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Քննիչի յիշատակարանից:

ԻՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՆՈՒՄԸ

Պաշտօնական հաղորդագրութիւնների ասելով Մակեդոնիան խաղաղվում է և անհանգիստ ու բողոքող տարրերը հեռանում են Մակեդոնիայի սահմաններից դէպի Բոլղարիա:

Թիւրքիան վերջին շաբաթների ընթացքում պահում էր իրան համեմատաբար աւելի զիջող: Նա թող տուեց, որ եւրոպական ժանդարմներին կազմակերպվի մեծ պետութիւնների ցուցումների համաձայն: Նա համաձայնեց ներսում շնորհելու քաղաքական յանցաւորներին, պայման դնելով, որ նրանք հեռանան Մակեդոնիայի սահմաններից:

Եթէ Թիւրքիայի ցոյց տուած գիշող

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՔՆՆԻՉԻ ՅԻՇԱՏԱՐԱՐՆԵՐ

I

189... Թիւն էր, ձեռնվայ ամիսներից մէկը: Ոստիկանական պրիստաւը հաղորդել էր, որ Զ. գաւառի Տ. գիւղում սպանված է մի երիտասարդ հայ Կ. անունով: Թէ ոճրագործը և թէ ոճրի պատճառը յայտնի չէին: Հարկաւոր էր սպանվածի դիակը անդամահատել և քննութիւն կատարել: Մի քանի ժամանակից յետոյ մենք վեց ձիւղերով, ֆելդշեր և երկու ոստիկանական պահապաններ, ուղղվում էինք մեր ճանապարհը դէպի Տ. գիւղը «Բաշ-Թափա» կոչված դաշտավայրով:

Ձմեռը այս «Բաշ-Թափա» անունը սարսափ էր ազդում ճանապարհորդների վրա: Համաբանում էին մարդկային զոհեր: Այստեղ առատ ձիւն է գալիս ձմեռը և սաստիկ հողմեր են լինում. ահա հէնց դա է, որ վտանգ է սպառնում ճանապարհորդին: Ձիւնը ծածկում է ամբողջ դաշտավայրը սպիտակ սաւանով. ճանապարհորդը կորցնում է իր ճանապարհը և երբ այդ միջոցին բարձրանում է սաստիկ հողմ, վտանգը անխուսափելի է. ամբողջ 10—15 վերստ տարածութեան վրա խեղճ ճանապարհորդը չէ կարող գտնել ոչ մի ապաստարան, որովհետև այդ տարածութեան վրա չը կայ ոչ մի գիւղ: Հողմը պտտեցնում է օդի մէջ ձիւնի անագին սիւներ և գրանցով ծածկում խեղճ ճանապարհորդին, որը ստոյն է ձիւնի տակ, եթէ պատահմամբ օգնութիւն չէ վնասում: Պատմում էին մի քանի սրտաճմիկ տեսարաններ ճանապարհորդների կեանքից, որոնք «Բաշ-Թափա» մեռել, փչացել էին այդ տեսակ մահով: Զարմանալի ժողովուրդ է մեր ժողովուրդը. նա միշտ սպասում է, որ իր աւելը ուրիշները հոգան: Վերս յիշած վտան-

տրամադրութիւնը շարունակվի և առաջիկայ ամիսներում, այն ժամանակ անկասկած, կը թուլանայ մակեդոնական յուզմունքը, որ Թիւրքիան խմբերը կը սկսեն քի ոյժը և ապստամբական խմբերը կը սկսեն կամայեցողութեամբ լուծել, սպասելով բաւական քաղաքագէտները և թէ մակեդոնական շարժման ղեկավարները որոշ աստիճան կ'ստանան իրականութեամբ են վերաբերվում Թիւրքիայի խոստումներին և գնահատում են միայն այն, ինչ որ իրապէս կատարվում է գործնական կեանքի մէջ:

Այլի առաջ ունենալով այդ կասկածամտութիւնը, պարտաւորական է դառնում Թիւրքիայի համար ոչ մի յոյս չը դնել այն տպաւորութեան վրա, որ պէտք է գործեն նրա նորանոր խոստումները և յաջորդաբար իրագործել բարեփոխութիւնների այն ծրագիրը, որի վերաբերութեամբ անցեալ տարի Միւրադիստում կայացել է Ռուսաստանի և Աստրիայի մէջ համաձայնութիւն և դառել է եւրոպական միւս պետութիւնների կողմից հաւանութիւն:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՍՏԱՐԱՐՈՒՄԸ ՀԱՐՑՈՐ

Գիւղը եւ Բաղաբը

Ոչ լայ, ոչ խնդու, այլ հասկանալ:

Ապրիլօգոստ

Կովկասի գիւղերն ընկնում, քայքայվում են, իսկ քաղաքներն աճում, բազմանում:

Գիւ առաջը դժուար չէ առնել. միայն հարկաւոր է Գ. այժմ գաւառական քաղաքի և Որոտ գիւղի մէջտեղը «Բաշ-Թափա» մէկ-երկու ապաստարան շինել ճանապարհորդների համար, որոնք ճանապարհ բացառապէս իրանք գիւղացիներն են:

Մեր պահապաններից մէկը անդադար փընթիւններում էր. երեքի նա անբաւական էր, որ տարվայ այդ ժամանակամիջոցին, այն էլ վատ եղանակով, մենք յանդգնութիւն էինք ունեցել բարձրանալ «Բաշ-Թափա» դաշտավայրը: Իսկ միւս պահապան քիւրդ Մուրադիստը նախատում էր իր ընկերոջը. նա բացատրում էր, որ այդ ճանապարհորդութիւնը «բէփի» համար չէ կատարվում, այլ որպէս ծառայութեան պահանջ և մի և նոյն ժամանակ տալիս էր նրան «ծոյլ», «վախկոտ», «յիմար» և այլ դրանց նման անվանումներ:

Շատ հետաքրքիր տիպ էր այդ Մուրադիստը. իր ծառայութեան մէջ քաջ էր և ճշտապահ, «մեծաւորների» առաջ նա խոստանք էր և վերաբերվում էր մեծ յարգանքով, իրան հասարակների հետ յանդուգն էր և հպարտ. իսկ իրանից ցածրների վրա նայում էր սաստիկ արհամարհանքով և առանց հայհոյանքի չէր կարողանում խօսել:

«Բաշ-Թափա» թէպէտ ձիւն շատ էր եկել, բայց այս անգամ եղանակը հանդարտ էր, հողմ չը կար և մենք առանց փորձանքի հասանք Որոտ գիւղը, որտեղ, փոխելով ձիւնը, շարունակեցինք մեր ճանապարհը և միայն երեկոյան ժամը 8-9-ին հասանք Տ. գիւղը:

Որոտ գիւղը այժմ թրքաւորակ մի փոքր գիւղ է և միայն այդ գիւղի և հարեան Աղուզի գիւղի մէջ գտնվող Որոտայ վանքն է, որ յիշեցնում է ճանապարհորդին, որ մի ժամանակ այդ տեղերը եղել են հայաբնակ. այդ յիշեցնում են և ուրիշ մի քանի հնութիւններ, ինչպէս Շէրի թրքաւորակ գիւղում գտնվող հայ եկեղեցու աւերակները և այլն, իսկ միւսինից առաջ հարեան հայաբնակ գիւղերի գոյութիւնը: Այստեղ է եղել մի ժամանակ պատմական յայտնի Միւնեսայ երկիրը:

Գիւղն ընկնում է:

Այդ մասին կէս դար է արդէն գրում են: Գրել են մանր գրիչներ, գրել են ձիւրքի տէր հրապարակաթուղթներ: Միմիայն պահպանողական կոչված կիսակերական մամուլը չէ որ ողբալի է «հայրենի սիւների»—գիւղերի անկումը: Արտասովի, ախ ու վախ է արել և մեր առաջագէտ մամուլը:

Երեւոյթն ընդհանուր է և անուրանալի: Հասարակական խոշոր երեւոյթները կատարվում են դանդաղ, առանց շտապելու: Էվօլյուցիայի օրէնքը շտապել չէ սիրում: Մանրիկ, անհամարելի փոփոխութիւնները կուտակվում են իրար վրա և մի օր արդէն զգալի է դառնում անցեալի և ներկայի անազնի տարբերութիւնը:

Գիւղի ընկնելն էլ կատարվել է և կատարվում է դանդաղօրէն, աստիճանաբար: Բայց արդէն մօտիկ անցեալի և ներկայի տարբերութիւնն այնքան է խստացել, որ ամենքը տեսնում, զգում են:

Եթէ ոչ մեր հայրերը, գոնէ մեր պապերը չունէին այդ հարցը: Նրանց օրով գիւղը գիւղ էր, քաղաքն էլ մեծ վիւղ—աւելի ոչինչ:

Իսկ այսօր արդէն այդ երկուսի հակադրութիւնը մեծ է, շատ մեծ, մանաւանդ խոշոր քաղաքների և մանր գիւղերի մէջ:

Երկու, երեք սերունդ շարունակ գիւղերի ընակիչներն աճել են, իսկ նրանց հողերը համարեան մի և նոյնն են մնացել: Սակաւագոյնութիւնը տիրում է ամեն տեղ:

Բայց հողը կարող էր ընչ լինել և էլի նոյն չափ հողով կերակրել հինգապատիկ աւելի մարդիկ... Այո, կարելի էր, եթէ ընակիչներն աճելու հետ իրարին աճէր ու զարգանար ուսումը, տարածվէր գիտութիւնն ու տեխնիկան, արհեստներն ու կուլտուրան: Մի խօսքով՝ այդ հնարաւոր էր, եթէ հողի սակաւութիւնը լըրացվէր կուլտուրայի պտուղներով:

Ցաւը հէնց նրանում է, որ ընակիչներն ա-

Միւս առաւօտ, սպանված դիակը անդամահատելուց յետոյ, որից պարզվեց, որ Կ. սպանված է դառնի հարուածով, սկսվեց վիճակի հարցաքննութիւնը. Կ.-ի ազգականները քննութեան ժամանակ աշխատում էին հաւատացնել, որ նրան սպանել է անյայտ աւազակ, որը իբր թէ մի ինչ որ առիթով դուրս է կանչել նրա վրա, իրեն է դառնում նրա փորը, իսկ ինքը փախել, անյայտացել: Կասկածելի բացատրութիւն: Միայն սպանողի կինն էր, որ չէր կամենում ցուցմունք տալ. նա անդադար կրկնում էր, որ Տ. գիւղում նա ոչինչ չէ կարող տեսել, բայց խոստացաւ գալ ինձ մօտ Գ. գիւղավայրը և այնտեղ ամեն ինչ ազատ պատմել:

Երբ ես Կ.-ի ազգականներին յայտնեցի, որ նրանց բացատրութիւնը շատ կասկածելի է թւում, նրանցից մէկը, որը մի ժամանակ ծառայել էր գանազան հիմնարկութիւնների մէջ Երևանի նահանգում և խօսում էր հետո կտրտած ուսուցիչ լիզուով, ի հաստատութիւն իր ասածի ներկայացրեց մի թուղթ, որի վերնագրերն էր «Թուղթը միաժամութեամբ: Այդ թրքաւորակ տեղերում աւելի ևս հարկաւոր է քննութիւնը կատարել խիստ արագ՝ մինչև կողմերի մէջ հաշտութիւն կայանալը:

Բայց, տարաբաղաւորաբար, այդ մեղ մօտ անկարելի լին է, զլիւսաորապէս վատ ճանապարհների և մի քանի ուրիշ հանգամանքների շնորհիւ: Ի՞նչ անէ ինքը քննիչը, երբ ոճրի մասին նա շատ ժամանակ տեղեկութիւն է ստանում 5—7 օրից, ամենաշուտը 3—4 օրից յետոյ: Եթէ մինչև անգամ թմաւորները, որ քննիչը, տեղեկութիւն ստանալուն պէս, իսկոյն հասնում է ձիւն թուղթով յանցանքի տեղը, այդ դէպքում էլ նա կարող է սկսել քննութիւնը յանցանքը գործելուց ոչ վաղ, քան մի շաբաթից յետոյ: Բայց այդպիսի դէպքեր միայն բացառութիւն են համարվում: Իսկ առհասարակ մեղ մօտ քննիչները այն գաւառներում, որտեղ ճանապարհները վատ են, իրանից անկախ պատճառներով, սկսում են քննութիւնը յանցանքը գործած օրից 2—3

ձև են երկու-երեք անգամ, իսկ կուլտուրան համարեն նոյնն է մնացել մեր երկրի բոլոր գիւղերում, եթէ աչքի առաջ չունենանք չնչին բացառութիւնները:

Տեղական կարեւր ճնշել է գիւղացուն: Եւ նա դիմել է ու դիմում է դէպի քաղաք:

Ինչպէս նա քաղաք է գնում, այդ յետոյ: Փաստը նա է, որ գիւղն ընկնում է:

«Մշակ»-ի №53-ում, «Մամուլ» վերնագրի տակ նորից ընդգծված է այդ երեւոյթը: Այնտեղ օրինակներ են բերված և ցոյց տրված, որ ոչ միայն Կովկասի գիւղն է ընկնում, այլ քայքայվում է և պարսկահայ և թիւրքահայ գիւղը: Ասում են, որ մարդկային պատմութիւնը կրկնութիւններ չէ սիրում: Սուտ է: Միշտ մի և նոյն պատճառներն արտագրում են մի և նոյն երեւոյթները: Այդ դեռ ոչինչ: Յաճախ արտաբուստ իրարից խիստ տարբեր պատճառներ ծնեցնում են միատեսակ երեւոյթներ:

Կովկասի հայ գիւղն ընկնում է իր բնական զարգացման օրէնքների հիման վրա: Այդ ձևով ընկել են միջին դարերից սկսած մինչև մեր օրերը անգլիական, ֆրանսիական, գերմանական և այլ կուլտուրական երկրների գիւղերը:

Մենք ոչ երբմանիկ, ոչ էլ դժբաղդ բացառութիւն ենք կազմում կուլտուրական հասարակութիւնների անուսական ու հասարակական զարգացման օրէնքներից:

Իսկ պարսկահայ գիւղն ընկնում է ոչ բնական զարգացման օրէնքների հիման վրա: Նա ընկնում է մի սօցիալ-տնտեսական բարդ պատճառի, բարդ շարժման ու հիւսնադական երեւոյթի պարզեցութեան շնորհիւ: Նրա քայքայման պատճառը նման չէ կովկասեան գիւղի ընկնելու պատճառներին:

Հետաքրքիր է համառոտակի ընկնել, հետազոտել այդ երկու անկումը: Դրանցից մէկին մենք տալիս ենք բնական մահ անունը, իսկ միւսին կոչում ենք նիւանդական փայլաւոր:

Խմանալով նրա լալու պատճառը, պատից վերցնում է դառնում և դուրս գալով բակը, որտեղ գտնվում էր եղբայրը, առանց մի խօսք արտասանելու, խրում է դառնում նրա փորը: Վիրաւորվածին տանում են տուն, որտեղ խեղճ մի քանի ժամից յետոյ մեռնում է: Այդպէս, «միաժամութեան թուղթը» խոշոր գիւղ կատարեց Կ.-ի սպանութեան գործի մէջ, բայց ոչ յօգուտ յանցաւորի, ինչպէս կարծում էին նրա միամիտ ազգականները և բարեկամները, այլ, ընդհակառակը՝ նրա դէմ:

Եւ առհասարակ նկատվում է, որ հայ գիւղացիք շատ անընդունակ և անփորձ են մի օր և է յանցանք ծածկելու համար: Թուրքերը, ընդհակառակը, այդ գործում մեծ ընդունակութիւն և հմտութիւն են ցոյց տալիս: Երբ նրանք ցանկանում են մի օր և է յանցաւորի ծածկել, պաշտպանել, իսկ այդ լինում է գլխաւորապէս այն դէպքերում, երբ երկու կողմերի մէջ (յանցաւորի ու յանցանքից տուժողի) կամ նրանց բարեկամների) հաշտութիւն է կայանում, այն ժամանակ ընկնելու շատ դժուար է գործը պարզել: Այդ պատճառով թրքաւորակ տեղերում աւելի ևս հարկաւոր է քննութիւնը կատարել խիստ արագ՝ մինչև կողմերի մէջ հաշտութիւն կայանալը:

Բայց, տարաբաղաւորաբար, այդ մեղ մօտ անկարելի լին է, զլիւսաորապէս վատ ճանապարհների և մի քանի ուրիշ հանգամանքների շնորհիւ: Ի՞նչ անէ ինքը քննիչը, երբ ոճրի մասին նա շատ ժամանակ տեղեկութիւն է ստանում 5—7 օրից, ամենաշուտը 3—4 օրից յետոյ: Եթէ մինչև անգամ թմաւորները, որ քննիչը, տեղեկութիւն ստանալուն պէս, իսկոյն հասնում է ձիւն թուղթով յանցանքի տեղը, այդ դէպքում էլ նա կարող է սկսել քննութիւնը յանցանքը գործելուց ոչ վաղ, քան մի շաբաթից յետոյ: Բայց այդպիսի դէպքեր միայն բացառութիւն են համարվում: Իսկ առհասարակ մեղ մօտ քննիչները այն գաւառներում, որտեղ ճանապարհները վատ են, իրանից անկախ պատճառներով, սկսում են քննութիւնը յանցանքը գործած օրից 2—3

Այդ պէտք է լինի մեր հետեւեալ յօդուածներին ներքինը:

Դա խոշոր, շատ խոշոր երեւոյթ է մեր հասարակական կեանքում:

Նրա մասին գրելիս, մինչ այժմ աւելի շատ մարդիկ ողբացել, արտասովել են: Գործներին առհասարակ գրգռել, զբաղեցրել է զգացմունքը: Քննադատութիւնը, պատճառների ուսումնասիրութիւնն անգամ կատարվել է բուն զգացմունքով... Նոյն իսկ որոշ կանխակալ սիրով, նախօրօք ունեցած բուն համակրանքով դէպի գիւղը—դէպի այդ մարդկային հովաւերակա ուրանը, ուր ամեն բան մաքուր, անողջ ու սուրբ է երեւակայվել:

Մեր կարծիքով, սխալ է հասարակական հարցերի ժամանակ այդպիսի սուրեկտիվ մեթոդ գործածելը: Հէ կարելի տարվել զգացմունքներով: Միայն զգացմունքները վատ դեկավար են հասարակական հարցերի քննութեան մէջ:

Պէտք է խոր կերպով ընկնել, վերլուծել երեւոյթները, դուրս քաշել, առաջ մղել նրանց միջից այն մասերը, որոնք հասարակական կեանքի զարգացման երկաթէ լոգիկայի օրէնքներն են: Այնուհետեւ հազար ու մի վարկապետի դերը: Այնուհետեւ պիտի աճեն, մեծանան, որոնց պատկանելու է ապագան:

Երբ մի անգամ մենք կընդգծենք, կը շեշտադրենք երեւոյթների այդ ապագայ ունեցող մասը, այնուհետեւ կը դերանայ հրապարակախօսի դերը: Այնուհետեւ հազար ու մի վարկապետի կը բարոյանք այդ ուղղութիւնը, կը հարկենք այդ ապագայի տէր դասակարգ երեւոյթի ուղին, կը դերադրենք նրա որդեծուծեան ցուցերը:

Ամենից առաջ հրապարակախօսը դէն պիտի շարժուի կանխակալ համակրանքները և պէտք է հանդիսանայ լոկ մի վերլուծող, մի անսիրտ քննադատ: Նա պէտք է պատահէ, հայեցիէ հասարակական երեւոյթները լոգիկայի անողորմ օրէնքների թիւթուներով ու թիւթուներով: Հանէ նրանց միջից մերկ ճշմարտութիւնը՝ առանց համեմատքների:

Երբ այդ վերլուծական դաժան գործը կը վերջանայ, այն ժամանակ պէտք է սկսէ զգացմունքը, գեղեցիկը, «լայն ու խնդալը»: Իսկ մինչև դուռ ճշմարտութեան դիւտը—«ոչ լալ, ոչ խնդալ, այլ հասկանալ»:

Դիմենք այժմ դէպի մեր հարցը, առաջնորդվելով այդ սկզբունքով:

Խաժակ

ՆԱԽԱԿ ԿԱՐՈՒՑ

Ապրիլի 5-ին

Մեղանում կարելի է ասել, որ դեռ կատարեալ ձեւ է. սաստիկ պաղ բամբակները անպակաս փչում են, փոթորիկը և ձիւնը շարունակվում են: Դեռ Ծաղկազարդի կերակի օրը մի այդպիսի ձիւնախառն փոթորիկից յետոյ, մինչև Զատիկի օրերը անձրևներն էին շարունակվում: Մենք կարծեցինք թէ արդէն գարուն է. բայց ահա Յարութեան երրորդ օրը դարձեալ ձիւն է, քամի և այնպիսի վատ եղանակ, որ տանից դուրս չէր կարելի գալ: մի քանի օր պարզեց, բոլոր ձիւները հալվեցին, դաշտերում սկսեցին աշխատանքը, բայց յանկարծ, ապրիլի 4-ին, շաբաթ օրը սկսեց դարձեալ ցուրտ բամբ, ձիւն և փոթորիկ և տեղեւ մինչև կիրակի գիշերը, և միայն այսօր օրը բացվեց:

Երկուր կընք կրում, որ ցանքները կարող են մրսել այս վատ ցրտերից: Դեռ մի ութ օր է հարկաւոր, որ բոլոր ձիւները հալվի, դաշտերը մի քիչ չորանան, որ հնար լինի աշխատանքները վերականգնել:

Քաղաքիս փողոցներում խիստ ցեխ է. հրակողութիւնը շատ սակաւ է. թէև դիօքսիդներ կան, բայց մաքրողներ չը կան:

Այսօր, առաւօտեան ժամը 11-ին, տեղիս յունաց եկեղեցում հոգեհանդիսութեամբ կատարվեց ծովապետ Ս. Օ. Մակարովի և «Պետրոսով» լոկալ» զբաղակրի բոլոր օֆիցէրները և զինուորների համար, որից յետոյ ծնկաչոք մաղթանք կատարվեց առաւելագուց օրերի աղոթութեան համար: Երեկայ էին նախագապեալ, իր օգնականը, բերդի կամենաւորը, ժանդարմերիայի հրամանատարը և ուրիշ շատ աստիճանաւորներ ու ժողովրդի բազմութիւն, քաղաքային զգրոցի երկուստ սաները:

Առեւտուրն ընկած է, որովհետեւ երթեկեւթիւնը դիւրեւորդ գտաւարացի է ձիւների հալվելու պատճառով: Հացի գինը 2½-ից 3 կոպ. բարձրացաւ, ալիւրը նոյնպէս պուրիւն 15—20 կոպէկով: մի գինը թէև 8 կ. է նշանակված, բայց ով է հարցնողը, ծախում են 9—10, մինչև անգամ 11 կոպէկով, նայելով թէ ում են ծախում:

Դիֆտերիա հիւանդութեան մի քանի դէպքեր եղան, որի պատճառով պ. ոստիկանապետը պաշտօնապէս յայտարարեց ի գիտութիւն հասարակութեան:

Մ. Ոսկանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս տեղեկացանք եկողներէ, Թիֆլիս—Ալեքսանդրօպոլ—Կարս գծի վրա, սկսած Մեծ-Ղարաբաղից, ահագին քանակութեամբ ձիւն է եկել: Առանձնապէս սաստիկ է եղել ձիւնը Ջալուրի տունների բերաններում և Արգինայի ու Բաշ-Քեաղիկարի մէջ տեղերում: Այդ տեղերում գնացքներն ուղացել են 10 ժամ և նոյն իսկ մի ամբողջ օր, մինչև ձիւնի մաքրելը:

Մնուկի համար նշանակված ուսուցիչների կեղծելը հասել է բաւական խոշոր չափերի և դեռ սպառնում է օր օրի վրա աճել ու զարգանալ: Շուտով այնպէս կը լինի, որ հրապարակում ոչ մի անխառն, մաքուր ուսուցիչ զբնուցում հնար չի լինի: Հասարակական առողջութեան սպառնացող այդ ամբողջի կեղծարարութեան դէմն առնելու համար Վարչապետի բժշկական վարչութիւնը թողլուութիւն է խնդրել և ստացել, որ ապագիւն կամ յայտարարէ տեղական ոստիկանական լրագրի մէջ այն անձերի և հաստատութիւնների անունները, որոնց միջոցների մէջ կեղծիք լինելը կապացուցանէ բժշկական բարեխղճ քննութիւնը: Դա մի հիմնական միջոց է, որ մտածել է Վարչապետի բժշկական մարմինը: Պէտք է հրապարակ հանել, բոլորին ասել, տարածել կեղծարարների անունները, որ յաճախորդները զգուշանան, որ կեղծարարներին նիւթական ֆաս հանին, բացի բարոյական վարչապետը: Գուցէ դրանով աճող կեղծարարութիւնը մի քիչ սանձադարձվի: Խորհուրդ կը տայինք մեր քաղաքային վարչութեանը լաւ մտածել այդ խելացի միջոցի մասին և, եթէ հնարաւոր է, գործադրել մեղանում է:

Ապրիլի 6-ին Ներսիսեան զարոցում սկսվեցին վեցերորդ դասարանի տարեկան հարցաքննութիւնները: Այս տարի քննութեան են ենթարկվում, բացի այն աշակերտներից, որոնց մասնակալարժեքները ժողովրդ յարգելի պատճառներով քննութիւններից ազատեց, 22 աշակերտ, որոնցից 4-ը Շուշու փակված թեմական զարոցի աշակերտներից են:

Ապրիլի 5-ին իշխան կառավարչապետի հրամանով նշանակվել են Գործի քաղաքի քաղաքային վարչութեան համար 15 լիազօրներ: Անցեալ տարի լիազօրներ ընտրելու համար նշանակվել են Գործում երկու ընդհանուր ժողովներ, բայց Կովկասում ամեն տեղ ամեն ինչ

տուր, ուղարկում է ընկերներից երկուսին դիւրեւոր խմանալու, թէ ով կայ այնտեղ իր թըշնամիներից. աւագակները հանդիպում են դիւրեւոր ժողովում այդ թշնամիներից մէկին և պահանջում են անմիջապէս գնալ իրանց հետ Նաբիի մօտ: Երկուստապաղ բեզդակմայ հայատակում է դրանց պահանջին, բայց ճանապարհին հանում է գրպանից ատրճանակը և աւագակներից մէկին սպանում, միւսին էլ վիրաւորում, իսկ ինքը փախչում գիւղը: Երբ այդ լուրը հասնում է Նաբիի ականջին, կատաղած աւագակապեալ պաշտում է իր խրմբով գիւղը. աւագակների ու բեզդերի մէջ սկսվում է հրապանաձգութիւն, որը սակայն առանց գոհի է վերջանում մութը շուտ վրա հանալու պատճառով: Միակ վիրաւորվածը լինում է Իսմայիլը, այն էլ իր յիմարութեան շնորհիւ: Պատմում են, որ հրապանաձգութեան ժամանակ, երբ գնդակները կարկտի պէս թափվում էին աւագակների կողմից, Իսմայիլը իրան համար միամտաբար վազում էր բակում այս ու այն կողմը. ոչ ոք չէ կարողանում համոզել նրան մի տեղ թագ կենալ: Վէրը ստանալուց յետոյ միւս օրը հաբիւ են հրաւիրում նրան բժշկելու, բայց Իսմայիլը հրաժարվում է բժշկվելուց և վէրը մի քանի ժամանակից յետոյ ինքը իրան անցնում է: «Եթէ մի պիտանի մարդ լինէր», աւելացրեց Մուրադխանը, «անկասկած, կը մոռնէր, իսկ այդ «բայցը» ինչպէս տեսնում էր, մինչև հիմա էլ ողջ և առողջ է»:

Մուրադխանի այս պատմութիւնը մեզ յիշեցրեց Նաբիի կնոջ պատկերը: Դա մի երկաւրահասակ և գեղեցիկագէտ կին էր, մօտ 40—45 տարեկան—իր ամուսնու հակապատկերը, որը, ինչպէս պատմում էին, եղել է կարճահասակ և տգիւ մի տղամարդ: Նա մեղադրվում էր մի քանի գործերում այն բանի համար, որ գտնվելով Նաբիի աւագակալութեանը, իր թէ մասնակցել էր մի քանի աւագակութիւններին և հրապանաձգութիւններին: Նա երկար ժամանակ բանտարկված էր և երբ բանտից ազատ-

լափող անտարբերութիւնը դէպի հասարակական գործերը չէ թողել, որ նշանակված ժողովները կազմվեն. երկու անգամ էլ ժողովները չեն կայացել, որովհետեւ ժողովը կայացած լինելու համար օրէնքով որոշված թուով ձայնաւորներ չեն եկել: Իսկ քաղաքային կանոնադրութեան 54-րդ յօդուածի և 1898 թ.ի ապրիլի 28-ի միսիստների կօմիտէի Բարձրագոյն հաստատված որոշման 6-դ կէտի հիման վրա՝ երբ երկու անգամ ձայնաւորների որոշված թիւը ներկայ չէ լինում և ընտրութիւններ չեն կատարվում, տեղական բարձր իշխանութիւնը նշանակում է պաշտօնական իր բարեհաճութեամբ:

Վարչիկավագի ճանապարհի ձիւնով ծածկված լինելու պատճառով Թիֆլիսի և Վարչիկավագի միջև հաղորդակցութիւնն ընդհատվել է: Այդ պատճառով ահա երրորդ օրն է մայրաքաղաքի պատը չէ ստացվում մեզանում:

Ապրիլի 7-ին, Ներսիսեան զարոցի նախաձեռնութեամբ, Թիֆլիսի ու Նշան եկեղեցում ըստ սովորականի պատարագ և հոգեհանգիստ կատարվեց զարոցի բարեբաւ հանգուցեալ Աւետիք Փիրոյեանի մահվան տարեդարձի օրը: Հոգեհանգիստին ներկայ էին զարոցի ուսուցիչները և աշակերտները:

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Ձմեռն եկած առատ ձիւնն ու մարտին տեղացած յորդառատ անձրևները յոյս էին ներշնչում երկրագործ ժողովրդին և խոտանում բերրի տարի: Սակայն քննութեան քանակաւորներն անպատելի են: Ապրիլի 3-ին երեկոյեան եղանակը յանկարծակի փոխվում է, իսկ կիրակի առաւօտեան սկսում է տեղալ ձիւնախառն անձրև, որ երեկոյեան դէմին բոլորովին ձիւնի փոխվեց. արշաղոյսին էլ թիթի ստանաւանիք արեց: Կանաչած ու կոկոնած ծառերը սառցէ բերեղներով ծածկվեցան. այսպիսով ծառապտուղների մեծ մասը ոչնչացաւ, իսկ թէ խաղողի այգիները որչափով փրկվեցան, դեռ անկարելի է որոշել: Նոյն արհաւիրքի ենթարկվեցին շրջակայ գիւղերն էլ: Լեռների վրա ձիւնի առատ շերտ աւելացաւ»:

ՂԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Մարտի 30-ին, երեքշաբթի, Զատիկի երրորդ օրը դերասան պ. Յ. Ստեփանեան, տեղիս սիրողների մասնակցութեամբ տուեց մի ներկայացում: Ներկայացան «Պէպօ» Գ. Սունդուկեանի յայտին

վեց, Զ. Գաւառի քննիչներին այցելութիւն տրեց և յայտնեց իր խորին շնորհակալութիւնը նրա հետ արդար կերպով և մարդասիրաբար վարվելու համար:

Յիշեալ օրը մենք, անցնելով Խօջանք, հասանք Ս. գիւղը, որտեղ գործ ունէինք կատարելու և պէտք է գիշերէինք. արդէն մութը ընկել էր: Մեզ տարան մի մեծ, բայց խոնավ խրճիթ, որը, երեկ, նոր էր շինած: Ես խնդրեցի թարգմանիկ պատուիրի, որ այս երեկոյ գոնէ փրաւի տեղ մի ուրիշ կերակուր պատրաստեն: Շուտով եկաւ Մուրադխանը, որը տարել էր ձիւնը տեղաւորելու և յայտնեց, որ այս երեկոյ նա կամենում է մեզ սուպ ուտացնել, որ ինքը լաւ սուպ եփել գիտէ և այն: Մուրադխանի առաջարկութիւնը մեծ ուրախութիւն պատճառեց թէ ինձ և թէ թարգմանիկ. ամբողջ շաբաթ էր, ինչ մենք սուպի համ չէինք տեսել:

Գիւղերում ճանապարհորդութեան ժամանակ մենք սովորաբար ընթրում էինք ժամը 9-ին, ամենաուշը 10-ին: Բայց այս անգամ սուպի շնորհիւ ստիպված էինք սպասել մինչև ժամի 12-ը: Ժամը 12-ից մի քիչ անց վերջապէս բերին մեր սուպը: Բայց, Տէր Աստուած, այս ինչ տեսակ սուպ էր: Բոլորովին անհամ ու անալի մոխրագոյն շուր էր, որի մէջ պտուղներ էին բրնձի մի քանի հատիկներ:

—Այս ինչ տեսակ սուպ ես պատրաստել, հարցրի ես Մուրադխանին:

Նա պատասխանեց, որ ինքն էլ չը գիտէ, որովհետեւ անտեղ, որտեղ նա պատրաստել էր սուպը, լոյս չը կայ: Հիմա ամեն ինչ պարզվեց. Մուրադխանը պատրաստել էր իր սուպը առանց լոյսի, միտնում է ամեն ինչ կատարել էր սպասել այդ շարաբաստիկ սուպի մէջ: Մենք այս անգամ սոված քնեցինք և պատուիրեցինք Մուրադխանին միւս անգամ այլ ևս սուպ չեփել, այլ եփել իր սովորական և սիրելի փրաւը և ոչ առանց լոյսի:

(Կը շարունակվի)

շաբաթ, կամ նոյն իսկ մէկ-երկու ամիս անցած: Խօսք չը կայ, որ այդ ժամանակամիջոցը կատարեալ բաւական է երկու կողմերի մէջ հաշտութիւն կայանալու համար: Ահա զիսաւորապէս ինչով է բացատրվում, որ այդ ձեւով կատարվող քննութիւնների ահագին մեծամասնութիւնը դարձեալ ընկնում է դատարանի կողմից յանցաւորին չը գտնելու պատճառով՝ քրէական դատավարութեան օրէնսդրութեան հոշակաւոր 277 յօդուածի հիման վրա:

II

Ամառը վերջացել էր: Բաւականաչափ քննութիւններ կային կատարելու: Ես ձեռնարկեցի մի տասը օրվայ ճանապարհորդութիւն տեղի ու տեղը քննութիւն կատարելու: Ինձ և թարգմանիկ համար դա մի ծանր լուծ էր երկար ձիւնառնի և գիւղական կեանքի անյարմարութիւնների պատճառով: Բայց Մուրադխանի ուրախութեանը չափ չը կար: Նա չէր կարողանում ծածկել իր հրճուանքը: Պատճառը պարզ էր. այդ ժամանակամիջոցում նա գիւղերում թէ ինքն էր կերակրվում և թէ իր ձիւնը կերակրում. միւս կողմից էլ, մեզ հետ ճանապարհորդելով, նա անհամեմատ ազատ էր զգում իրան, քան եթէ կատարէր ոստիկանական ծառայութեան մէջ իր սովորական պարտաւորութիւնները: Յիշում եմ, որ Մուրադխանը, որ գիւղում օր իրջնէինք, թէ ձաշին և թէ ընթերցելի միշտ փրաւ էր ուտացնում մեզ. փրաւ ուտելուց մենք կատարեալ յոգնել էինք, թէպէտ այն էլ պէտք է խոտովանել, որ թուրք գիւղերում ուրիշ կերակուր դժուար էր պատրաստել. իսկ ինքը Մուրադխանը ամեն անգամ մեծ արտօթիկով դատարկում էր ամբողջ ախտէն:

Մի օր անցնում էինք Խօջանք գիւղի միջով մի ուրիշ գիւղ: Չը նկատեցի որտեղից դուրս եկաւ և սկսեց վազել մեր ձիերի յետևից մի շատ տարօրինակ երիտասարդ, մօտաւորապէս 18—20 տարեկան. նա համարեալ թէ մերկ էր. հագին ունէր միայն մի շապիկ

և մի պատուած արխալուզ. գլուխը անշափ փոքր էր, 4—5 տարեկան երեխայի գլխից ոչ աւելի մեծ: Մուրադխանը սկսեց նրա հետ խօսել, բայց խօսում էր հեզօրէն այնպէս, ինչպէս սովորաբար խօսում են խելագարի հետ: Երկուստապաղ, որի անունը, ինչպէս երևում էր Մուրադխանի խօսակցութիւնից, Իսմայիլ էր, արտասանում էր անկապ և անմիտ խօսքեր: Գոնէ մեզ այդպէս էր լուծ, բայց Մուրադխանը, չը գիտեմ ինչպէս, հակառակ էր նրա ստանդի իմաստը: Վերջը, երբ Մուրադխանը յոգնեց Իսմայիլի հետ զրուցելուց, նա առաջարկեց վերջինիս վերադառնալ գիւղը. բայց Իսմայիլը, ոչ մի ուղադրութիւն չը դարձնելով, շարունակում էր վազել ձիերի յետևից. Մուրադխանը սկսեց հայոյն և երբ այդ միջոցն էլ չօգնեց, նա վայրկեանաբար հանց թիկունքից հրացանը և ապառնաց Իսմայիլին գնդակահար անել, եթէ նա անմիջապէս չը վերադառնայ: Այդ սպառնալքը ունեցաւ իր բարեբար ազդեցութիւնը. Իսմայիլը կատարեալ պաշտում և ձեռքերով այլաբանական նշաններ անելով, շտապեց ճանապարհվել դէպի գիւղը:

Երբ Մուրադխանը հասաւ մեր ետևից, ես նրան հարցրի, թէ ով է այդ Իսմայիլը: Նա պատմեց հետեւեալը. «Դա մի ունեւոր բեզդի որդի է. ծնած օրից նա պուռչ է. ուղադրութիւն դարձրեք, թէ որքան փոքր էր նրա գլուխը, երկար տանը չէ կարող նստել, այլ թափառում է այս ու այն կողմը: Այլ ոտի վրա նա գնդակի մի վէրը ունէր ստացած, որից առանց բժշկվելու պատուի է: Այդ վէրքը նա ստացել էր 189... թ. այն ժամանակ, երբ հոշակաւոր Նաբիի աւագակալութեանը հրացանաձգութիւն էր ունեցել Խօջանքի բեզդերի հետ: Նաբիի և այս բեզդերի մէջ վաղուց անհաշտ թշնամութիւն կար. մինչև անգամ առում են, որ Նաբիի աւագակալ ընտանիքը անհաշտ նրանք են եղել և նրանց շնորհիւ էլ Նաբիի կինը նստած էր բանտում: Մէկ օր Նաբիին, անցնելով իր խմբի հետ Խօջանքի մօ-

Հոմերիան և «Ընտանեկան փոթորիկ» վոդյե-վիլը: Ուստի ընդհանրապես անցաւ լաւ: Պ. Ստեփանեան լաւ էր Պէպօի դերում: Նոյն օրը սիրողները և գերատանը տուին հեռագիրներ պ. Ստեփանեանին «Պէպօի» ներկայացման առիթով: Ստեփանեան մտադիր է մի քանի ներթով: Ստեփանեան մտադիր է մի քանի ներթով: Ստեփանեան մտադիր է մի քանի ներթով:

ԲԱՐՈՒՄԻՅԸ մեզ գրում են. «Երեկ, ապրիլի 4-ին, «Երկաթե թատրոնում» օր. Վարդուհի, տեղական սիրողների մասնակցութեամբ, ներկայացրեց Ա. Չերսովի «Ընտանեկան գաղտնիք» 3 գործողութեամբ կոմիկիան: Ներկայացումը թէև նշանակված էր երեկոյան ժամը 8½-ին, բայց, ըստ հայկական սովորութեան, սկսվեց համարեա մի ժամ ուշ, չը նայած, որ նշանակված ժամին թատրոնը լի էր արդէն: Ներկայացումն անցաւ շատ աջող. սիրողներն ընդհանրապես բարեկրթութեամբ էին վերաբերվել գործին. իրանց մտածված ու խելացի խաղով շատ լաւ տպավորութիւն թողին հասարակութեան վրա: Թատրոնը, ինչպէս վերը յիշեցին, լի էր: Բաթումի եղանակն էլ այդ օրը կարծես սիրով էր վերաբերվել սիրողներին, իր պարբերական անձնակազմով չէր խանգարել փափկատուն տրիկներին ու օրիորդներին թատրոն գալու: Գովելի է օր. Վարդուհի նախաճաշութեանը, սիրողների եռանդը: Ցանկալի է, որ սիրողները չը բաւականապէս այդպիսի պատահական ներկայացումներով, այլ ոգևորված իրանց բարոյական ու նիւթական աջողութեամբ աշխատէին յաճախ աշողեցիներ ներկայացումներ, ընտանեկան երեկոյներ, որով մեծ բաւականութիւն պատճառով կը լինեն տեղիս հասարակութեան»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԱԲԱՆԱՅԻ ՇՈՐՔԸ

Ելիգե Բեկիւի կարծիք: Հռչակաւոր աշխատագիր էլիգե Բեկիւի տպել է «Revue» հանդիսում մի յօդուած, որի մէջ ասում է, թէ «Արեւելեան-ասիական պատերազմը անպակաս փոփոխութիւններ կը մտցնէ աշխարհի քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական աշխարհագրութեան մէջ, իսկ իր հաւանական հետեւանքներով, այդ պատերազմը, իր կարեւորութեամբ հանդիսանում է մինչ այն մեծագոյն վեճերից, որոնց մասին ճանաչում է պատմութիւնը այն օրից սկսած, երբ մի և նոյն արեւելքի հողերը թափվեցին Եւրոպայի վրա և կործանեցին հռոմէական կայսրութիւնը»: Այս հռչակաւոր աշխատագիրը շարունակում է. «Եւրոպացիները, ուսումը և նրանց հետ Արեւելքի և Արեւմուտքի ազգերը տեսնում են այս պատերազմի մէջ երկու ցեղերի, երկու բոլորովին հակադիր աշխարհների ընդհանուր մարտ: Այդ հայեացքը իրերի վրա միակ կանոնաւորն է: Չինացիները, իհարկէ, չէին կարող մտաւայ ոչ այն նուազանցումները, որոնց ենթարկվեցին 1894 և 1895 թվերին, ոչ ևս իրանց կրած կորուստները, բայց նրանք աւելի շուտ կը ներքին վիրաւորանքը իրանց զինեղները, ըստ եւրոպացիներին: Չինաստանը շատ լաւ է հասկանում, թէ այն գործը, որի պաշտպանութեան համար դուրս է եկել Եւրոպայի, իրա, Չինաստանի սեփական գործն է: Չինաստանը արթնում կերպով հետևում է մանջուրական խնդրի զարգացման և, գաղտնաբերված լուրերի, նա խօսքը թողել է Եւրոպային, որ գործում է բոլոր արեւելեան-ասիական ազգերի անունով, որոնք այսօր բոլորովին համերաշխ են միմեանց հետ: Կոռու շրջանը ունի իր ճիշդ սահմանները—այդպէս հաւատացնում են զիպոյսիստները—բայց, հակառակ նրանց ձեռք առած միջոցներին, զգացվում է, որ Միջին Կայսրութեան բախտը անխղիւր կերպով կապված է Եւրոպայի Արեւելքի երկրի բախտի հետ»:

Հաստատելով այդ հիմնական կէտը, Բեկիւի «զեղիւն փոխում» աւելի լայն միտք է ընծայում, քան ուրիշները: Նա հաւատացած է, թէ հասել է վրէժնալիրութեան ժամը, թէ ասիական ազգերը ձուլվում են մի ձգտման մէջ՝ թօթափել իրանցից եւրոպացիների ճնշումը: Նրանք, որոնք Պէկիւիում հրատարակում են այս սկզբունքը «Չինաստանը չինացիների համար» գտնում են կրկնողներ և ուրիշ ասիական ազգերի մէջ: Ինչ էլ որ մտածեն Եւրոպայի զանազան Անգլիայի հակառակ դիվալաները, բայց ճիշդ է այն, որ նաև Հնդկաստանի ընդհանրը նայում են եւրոպացիների վրա, իրեր իրանց պատարարները վրա: Ամբողջ Ասիան ասում և արհա-

մարհում է Եւրոպային: Հնդկաստանում հայրենասէր-յեղափոխականները, որոնք աւելի քաղաքացի են, քան սովորաբար կարծում են, դեռ երեկ հետաքրքրվում էին ուսաց գործերի շարժումով անդ-հիմալայեան երկրներում: Այժմ նրանց ուշադրութիւնը բեռնված է Հեռաւոր-Արեւելքի վրա, իսկ այն «հովիւները», որոնց Մեծ-Բրիտանիան յանձնել է արածել Հնդկաստանի 300 միլիոն բնիկներին, յուզմունքով նկատում են, որ իրանց խնամքին յանձնված ոչխարներից շատերը ինչ որ մի քանի մասին հոգա են տանում Տօկիոյում: Նոյնպէս աշխոյժ հետաքրքրութեամբ են դիտում այդ պատերազմը և այն ժողովուրդները, որոնք ապրում են Աւստրալիայում, այդ բոլոր-փեր-պետութեան մէջ, որ կոչված է, ինչպէս կարծում են Լոնդոնում, պահպանել և պաշտպանել Հնդկաստանի անձնակազմի թիւը: Ուսումը իր զէմ, որոնք միշտ պատրաստ են ներս խուժել անգլիական այդ ամենահարուստ գաղթականութեան մէջ: Եւ այստեղ նոյնպէս, այն է Աւստրալիայում, բնիկները պատրաստ են ողջունել ի զէմ Եւրոպայի ասիական ազգերի անկախութեան պաշտպանին: Վերջապէս, Պարսկաստանը, որը ուսումը և անգլիացիները չը գիտեն ինչպէս բաժանեն իրանց մէջ, օրհնում է հեռու-ասիական ազգերին, որ գրաւում է զէպի իրան այդ երկու պետութիւնների ուշադրութիւնը և այդպիսով գտնէ ժամանակաւորապէս հանգստութիւն է տալիս իրան»:

Հեղինակի կարծիքով, Եւրոպայում մարդիկ բաւականաչափ չեն լուսաւազել իրանց համար «զեղիւն փոխում» ծաւալը և նշանակութիւնը, թէ և նրա մասին շատ են խօսել և գիտ խօսում են: Մի քանիսը հերքում են այդ վտանգը, անուանում են նրան ցնորք, խանգարված երեւոյթութեան արդիւնք և դրանով ցոյց են տալիս պատմութեան օրէնքներին անհակադրութիւն: Միշտ պատմական պրոցէսի մէջ ամեն մի գործողութիւն ընդգրկում է իր իրաւունքները: Գոյություն է ունեցել «սպիտակ փոխում» Ասիայի ժողովուրդների համար, պէտք է անպատճառ վրա հանել և «զեղիւն փոխում» Եւրոպայի ազգերի համար: Ասիայում այնքան շատ անգույն ուժերն են գործել նրանք, որոնք երկակայում են իրանց բարձր ցեղի ներկայացուցիչներ, որ հատուցում անխուսափելի է: Արեւմտեան-Եւրոպական մարզը, ամերիկացին, շատ է ոտնակոխ արել, շատ է անխնայ կերպով խեղդել նրանց, որոնց նա համարում է ստորին ցեղի մարդիկ: Սկսվել է մեծ գրամայի առաջին գործողութիւնը: Շուտով զօրքերին և նաւատորմներին պէտք է թողնվի ազգերի ճակատադէպի վեճերը: Չինաստանում ուսու-եւրոպական պատերազմը արդէն շատ կարեւոր փոփոխութիւններ է առաջացրել: Եւրոպայի հետ միասին, որ բարձրացրել է համա-մանգութեան դրոշակը, հանդէս է գալիս Չինաստանը, որ պէտք չեն ոչ պատերազմական պատրաստութիւններ, ոչ աղմկահան յայտարարութիւններ: Նրա ոյժերը ամրանում են ամեն օր, նրա հեղինակութիւնը աճում է: Եւրոպայի սկսած պատերազմը նրա համար հզօրութեամբ աղբիւր է. եւրոպացիների մօտ, նրանց դպրոցում և նրանց զինավարժութեամբ, նա կը ստանայ ամենը, ինչ որ հարկաւոր է իրան, որպէս զինակները նրան և խօսէ այնպիսի լեզուով, որ վայել է 500 միլիոն բնակիչ ունեցող կայսրութեան:

Բեկիւի գտնում է, որ պատերազմը շուտափել է արդէն և Ֆրանսիային: «Իրողապէս, և Ֆրանսիական Հնդկա-Չինաստանում կատարվել է արդէն բարոյական յեղափոխութիւն: Մենք լսում ենք այժմ Ֆրանսիայում այսպիսի խօսքեր. «Հնդկա-Չինաստանի դիւտարական պաշտպանութիւնը անհնարին է. մենք միայն մի միջոց ունենք պահելու այդ գաղթականութիւնը, այն է—աշխատել որ մեզ սիրեն»:

Ի վերջոյ Բեկիւի այն կարծիքն է յայտնում, թէ խուսափել կարելի է այն աղէտներից, որ պատերազմը սպառնում է բոլոր քաղաքակիրթ ազգերին, նրանով, որ Եւրոպան իսկապէս համերաշխ լինի և հրաժարվէ իր հեթանոսական քաղաքականութիւնից», բայց, եզրակացնում է նա, այդպիսի Եւրոպան ցնորք է:

«ՄՇԱԿԻ» ՀՆՈՒՍԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

6 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ապրիլի 5-ին ժամանեց փոքր-ծովապետ Սիլվիոյով: Նշանակված են—Սիլվիոյով Ի Գորախմբի հրամանատար գեներալ-

լէյտենանտ Սախարով՝ մանջուրական զօրքի զաշտային շտաբի զլխաւոր. գեներալ-լէյտենանտ Բարոն Ֆոն-Շտակելբերգ՝ Սիլվիոյով Ի Գորախմբի հրամանատար:

ՎԱՍԻԼՎՈՍՏՈՎ: Կայացաւ գթութեան քոյրերի և եղբայրների համար կազմակերպված գաղթականների քննութիւնները: Քննութիւնը քննեցին աշողութեամբ 74 հոգի: Իրանով լայն կերպով գոհացվում է տեղական հիւանդանոցների կարգը, ուստի գթութեան քոյրեր ուղարկելու փոխարէն, որ թանգ է նստում և քիչ է հասնում նպատակին, այստեղ մեծ պէտք է զգացվում մի մշտական խմբի հաստատութեան, որը ծառայէր երկրին ոչ միայն պատերազմական, այլ և խաղաղ ժամանակ, համաճարակների դէպքում:

ՍԱԼՕՆԻԿ (Կօր. Բիւրօ): Անցեալ տարվայ պատմաբանական շարժման պետերը Բիւզունդէլ և Սուգորէլ յայտնեցին քաղաքացիական զորքակազմի միջոցով իրանց հպատակութեան մասին: Հիմի փաշան խոստացաւ նրանց ներքին և արտաքին գործերում օգնութիւն տալու համար երկրի սահմաններից: Հեռացմամբ այդ վերջինների, որոնք դեռ այստեղ են գտնվում, պէտք է ապստամբութեան պետերին վերջացած համարել:

ՏՕՄԻ: Սիլվիոյովի երկաթուղու վարչութիւնը երկաթուղիների ընդհանուր վարչութեան հարցին պատասխանեց, թէ երկաթուղու փոխադրական միջոցների ուժեղացման պատճառով, հնարաւոր է թիւյլ տալ մասնաւոր ապրանքների ընդունելութիւնը ամեն տեղ, առաջ մինչև Ալեքսանդր, իսկ յետոյ մինչև Իրկուտսկ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ոստիկանութեան աշողվեց բռնել 50 հոգուց քաղկացած հօլանդական խմբի պարագլխին և անդամներին, որոնք գտնվում էին Լեզնիբուրգի շրջանը, բանկերը և պահեստները կողոպտելու նպատակով:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Չինալիէ վրէժն ուսած ունկնդրութիւնը քաղաքական բնաւորութիւն չունէր: Սուլթանը վերջին ունկնդրութեան ժամանակ տուեց բոլորական զորքակազմ Նաչիլիին պաշտօնական հաւատարմագրով, թէ կը տարածէ Բեֆօրմիների գործադրութիւնը բոլոր վիլայէթների, հետաւարաւ և Ազրիստանայի վրա:

ՍՕՖԻԱ: (Ընդգրկմադիր շրջաններից): «ՀОВЫЙ ВЕК» պաշտօնական օրգանը ասում է, թէ կառավարութեան աշողվեց բարեյաջող աւարտման հասցնել բանակցութիւններից Սերբիայի հետ տնտեսական մարալին խնդիրների, ինչպէս և փախստականներին յանձնելու վերաբերմամբ: Մակեդոնիայում ապրող ապստամբական պարագլուխները յայտնեցին, որ նրանք հնազանդութիւն են, եթէ իրանց կը շնորհվի ներքին: Ներքին նրանց խոստացվեց այն պայմանով, որ նրանք պէտք է թողնեն թիւրքական հողը և տեղափոխվեն Բալգարիա: Այս պայմանը ընդունեցին պարագլուխները. կարծում են, որ գրանով վերջ է տրված բոլոր ապստամբական շարժումներին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Հաղորդում են, որ հոգեհանգիստներ են կատարվել փոքր-ծովապետ Մախարովի և նրա կորած ընկերակիցների համար Վորոնէժում, Իրկուտսկում, Չիստոպոլում, Սեմիպալատինսկում, Տոմսկում և Վլադիմիրում: ՕՐԵՈԼ: Մոսկովիան—Կուրսկի երկաթուղով անցաւ հարաւեց զէպի Մոսկովա Մեծ Իշխանուհի Միլիցա Նիկոլայիվնա:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ: Պարլամենտն մտաւ մի օրինադիմ, որով չնչվում են գաղթականական օրէնքները և չեն թողնալովում օտար պետութիւնների պաշտպանութիւնը օտար շոգենաւային գծերին: Յիշեալ պաշտպանութեան դէպքում կաւելացվի այն տուրքը, որ վերցնվում է ամեն մի անձից, եկող ոչ ամերիկական նաւով, մինչև 30 դօլար:

7 ապրիլի

ՕԳԵՍՏ: Ապրիլի 6-ին, Ֆրանսիական Crimée» շոգենաւով հասան Չեմուկոյի հերոսները «Վարեպի» հրամանատար Փիլիքէ-Աղիւտանտ Բուզնէլի հետ, 444 նաւաստիներով, որոնց հետ և Զաուրաբէլի, Ստեպանով և Կիլմով օֆիցէրները ու Վանչուկով բժիշկը: Եկաւ նաև Սեւուի ուսաց դեսպանատան պահակախումբը—55 եկողներին հանդիսաւոր ընդունելութիւն ցոյց տրվեց: Նրանց զինաւորեց պարտի զլխաւոր գեներալ Պրեմիլինը, որ շնորհաւորեց թանկագին հիւրերին Արքայական շնորհի համար և յանձնեց նաւաստիներին ու օֆիցէրներին Գեորգիան խաչքը, իսկ Բուզնէլին—Բարձրագոյն հրովարտակ Փիլիքէ-Աղիւտանտի կողման համար: Ամ-

բողջ նաւահանիստը սփռված էր խուռն ժողովրդով: «Վարեպի» և «Կօրեկցի» կօմանդաները Բուզնէլի առաջնորդութեամբ շարվեցին տախտակամածի վրա: Երաժշտութիւնը նուագեց մարշ և յետոյ օրհներգ: Նաւերը պօրտում զարդարվեցին դրօշակներով: Առաջինը ափ իջաւ Բուզնէլը: Զօրքերի հրամանատարը երեք անգամ համբուրվեց նրա հետ և ողջունեց նրան, ապա ողջունեցին քաղաքապետը, որ ներկայացրեց աղ ու հաց և պատգամաւորութիւնները՝ Տուլայի ազնուականութեան և Օդեսայի շրջանի զօրքերի կողմից: Բուզնէլի հանդիպումն ամուսնու և երեխաների հետ սրտաշարժ էր: Կօմանդները ափ իջան: Զօրքերի հրամանատարը շնորհաւորեց հերոսներին Արքայական վարձատրութեան համար և առողջութիւն մաղթեց Պապաւոր Կայսրին: Այսօր ծովագնացները Բուզնէլի առաջնորդութեամբ մեկնում են Սեվաստօպօլ: «Ռեւա» աղաղակներով, օրհներգի երգեցողութեամբ և երաժշտութեամբ, ծովագնացները անցան «Ս. Նիկոլայ» շոգենաւը և մեկնեցին Սեվաստօպօլ: Ճանապարհ էին դնում զօրքերի հրամանատարը, քաղաքապետը և հասարակութեան խուռն քաղմութիւն:

ՄՕՍԿՎԱ: Քաղաքային վարչութիւնը որոշեց ճաշ սարքել «Վարեպի» և «Կօրեկցի» նաւերի նաւաստիների համար, իսկ օֆիցէրներին ողջունել դուայում և մատուցանել ժէտոններ:

ԲԵՐԼԻՆ: Պօրտ-Արտուրից հաղորդում են Լոնդոն, թէ ուսական զօրքերի տրամադրութիւնը բաւարար է: Ճամաքային զօրքերը անհամբերութեամբ սպասում են դէպքի՝ կուռել հապոստացիների հետ: «Daily Express»-ին հաղորդում են Վէշ-Պալ-Վէշից, թէ Տօգօի էսկադրան հեռացել է զէպի Բլոնդա կղզիները իրեն յենակէտի տեղ:

ՇԱՆԳՀԱՅ: (Բէյու. գործ.): Եւրոպական զօրքը բաժանված է արշաւող և գրաւող զօրաբաժինների: Առաջինը, բաղկացած է 45,000 մարդուց, առաջ է շարժվում զէպի Եւրա, իսկ երկրորդը, բաղկացած 15,000 մարդուց գրաւված է ճանապարհները բարեկարգելով: Մեւելում, գլխաւոր բանակում կայ 4,000 մարդ: Տեղափոխական գործողութիւնների զլխաւոր բանակը գտնվում է Չեմուկոյում: Երկաթուղու և ուրիշ ճանապարհների շինութիւնը առաջ է գնում: Կառիօ կղզին ամրացվում է:

ՄԵՆԻՆԻ: (Բէյու. գործ.): Գէնդանի մարաւտանը ծառայողների մինը հաղորդում է, թէ ուսաց մի ուժեղ զօրաբաժին գտնվում է հաւաքային մեծ ճանապարհի վրա. նա անցկացաւ արեւելեան ծովով և հասաւ Սուե-Չէշն: Այս քաղաքը գրաւած է առաջագահ զօրաբաժնով: Գլխաւոր ոյժերը գրաւեցին Պուկէշնը, Գէնչանից 80 մղոյ դէպի հիւսիս:

7 ապրիլի

ՎԻԵՆՆԱ: Այսօր այստեղ հասան Ռեյսեան իշխան և իշխանուհին. երկաթուղու կայարանում նրանք զինաւորեց կայսրը: ԼՕՆԴՕՆ: (Բէյու. գործ.): Լօրդերի ժողով: Լօրդ Սպէնսեր շնորհաւորեց Լանգուոնին, որին զինաւորեցին բուռն ծախաւարութիւններով, Ֆրանքո-անգլիական համաձայնութեան համար: Մինիստրը յոյս յայտնեց, որ այդ համաձայնութիւնը կը ծառայէ որպէս օրինակ, որ կարող է օգտակար լինել բանակցութիւնների ժամանակ ուրիշ պետութիւնների հետ: Ապա լօրդերի ժողովը, ինչպէս քիչ առաջ և համայնքների ժողովը, ընդունեց կառավարութեան առաջարկութիւնը գործադրելու հնդկական զօրքերը տրեւտական բարդութիւնների ժամանակ Հնդկաստանից դուրս: Տրեւտական հարցի վերաբերմամբ Լանգուոն ասաց. «Այժմ կարծեմ կարելի է հասնել այդ հարցի բաւարար լուծման: Տեղի ունեցած անցքերը պէտք է անգույն կերպով ոչնչացնել տրեւտների հաւատը զէպի ուսաների օգնութեանը, այս պատճառով տրեւտները շուտով խելի կը գան և կընդունեն Անգլիայի առաջարկած պայմանները:

ԼՕՆԴՕՆ: Ապրիլի 6-ին արքայական զոյգը վերադարձաւ Կոպենհագէն:

ԿԱՍՏՈՒՆ: «Հօհենցոլլէրն» պրօսանաւը գերմանական կայսրի հետ միասին հասաւ Կատուհիա ապրիլի 6-ին:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Մարտի, որ գտնվում է Եփրատի ափին, երկաց խօրհաւ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պաշտօնական տեղեկութիւններ Հեռաւոր Արեւելքից ապրիլի 6-ին չեն ստացված: Նշանակված են—կապալարգարդներ զինքի հրամանատար Բեզորբաով՝ զվարդիական հեծակների զիլվիայի առաջին բրիգադայի հրամանատար: Մեծ-Իշխան Սերգէյ Ալեքսանդրովիչի աղիւտանտ գնդապետ Իշխան Իւսուպով, կոմս Սոմարովով—Լիւստոյ-

